

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü

1934 yılında kurulan İnkılap Tarihi Enstitüsünün kuruluş gerekçesini, Türk İnkılabını teorik temellere oturtmak çabası içinde olan *Kadro* dergisinin yazarlarından Şevket Süreyya Aydemir'in "İnkılap Kürsülerinde İnkılap İlmileşmelidir" başlığı altında yazdığı yazıda görmek mümkündür. Buna göre, "Eski Türk Darülfünunu'nun, millî inkılap hamlelerine karşı resmî hissizliği ve yeni Türk Üniversitesi'nin herşeyden evvel millî inkılâp fikriyatını kavrayacak şekilde teşkilatlanması, bu yeni müessesenin kuruluş esbabı mucibesinde resmî ifadesini bulmuştur. İşte, İnkılap Enstitüsü, bu esbabı mucibenin anlattığı zarurete cevap olmak için kurulmuş ve çalışmağa başlamış bulunuyor." Diğer bir deyişle, İnkılap Tarihi Enstitüsü, "İnkılabın ideolojisini yapmak" vazifesiyle kurulmuştur. Modern bir devlet ve toplum kurmanın ve ulusal bilinç sağlamanın; nihai analizde, kimlik oluşturmanın en başta gelen araçlarından biri olarak tarih çalışmalarına Cumhuriyet Dönemi'nde çok önem verilmiştir. Daha ötesinde, yeni kurulmuş olan Cumhuriyet rejimine sadakati sağlayacak bir alan olarak ön plana çıkmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk tarihi üzerine olan çalışmalar 1928 yılında başlatılmıştır. Bu dönemdeki çalışmalar, daha çok Batı'da yazılmış bazı eserlerin, Türklere yönelik olumsuz imgeleri çürütmek amacıyla, Türkçeye çevrilmesi şeklinde oldu. 1930 yılında ise Mustafa Kemal'in bir önerisiyle tarih araştırmaları yapmak üzere Türk Tarih Heyeti kurulmasının benimsenmesiyle, tarih çalışmaları kurumsallaşma yönünde farklı bir doğrultu aldı. Heyet, 1931 yılında Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, 1935 yılında ise Türk Tarih Kurumu adını aldı. Cumhuriyet tarihine yönelik ayrı kurumsallaşma ihtiyacı bu süreç içinde ortaya çıktı. Cumhuriyet rejiminin onuncu yılı kutlanırken, Cumhuriyet Tarihi'nin yüksekokullarda okutulmasına karar verildi. Bundan sonraki adım, Cumhuriyet rejiminin ve oluşum koşullarının daha iyi anlaşılması ve anlatılabilmesi için, 1933 yılında kurulan İstanbul Üniversitesi bünyesinde, Türk İnkılap Tarihi alanında araştırmalar yapmak üzere, Maarif Vekâletine bağlı bir Türk İnkılap Tarihi Enstitüsünün kurulmasıydı. 1933 yılında İstanbul Üniversitesinin kurulmasıyla birlikte, "Atatürk'ün yakın ilgisi ve kontrolü altında" İnkılabın ideolojisini tesis etmek amacıyla, Recep Peker, Mahmut Esat Bozkurt, Yusuf Kemal Tengirşek ve Yusuf Hikmet Bayur gibi önde gelen devlet ve hükûmet adamları tarafından İnkılap dersleri verilmeye başlandı. Dersler, esas olarak, Cumhuriyet tarihinin siyasi, felsefi ve ekonomik boyutları ile Cumhuriyet rejiminin Batı'da görülen değişik ideolojilerle karşılaştırılması üzerine yoğunlaştı. 1934 yılında ise enstitü kuruldu. Bu enstitüde ağırlık derslere verildi. Dersler dışında cumhuriyet tarihi üzerine oldukça geniş faaliyetlerde bulunacak asıl enstitü ise Ankara'da kurulacaktı. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kurulmasından kısa bir zaman sonra, Fakülte bünyesinde bir Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü kurulması için çalışmalar başlatıldı. 1941'de, Meclisin açılış söylevinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, "şimdiye kadar yüksek öğretim kurumlarının son sınıflarına konferans şeklinde verilmekte olan İnkılap derslerinin, bu kurumlarda İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi adı altında esaslı bir ders şeklinde verilmesi ve bu mevzular etrafında ilmi incelemeler yapmak ve yaymak üzere ayrıca bir de 'Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Enstitüsü' kurulması kararlaştırılmıştır" diyerek Maarif Vekâletinde yasa tasarısı hazırlanmakta olduğunu beyan etmişti. Enstitünün kurulması, Türkiye Büyük Millet Meclisinde Bütçe ve Maarif encümenlerinde yapılan görüşmelerden sonra ele alındı. Yasa tasarısı üzerinde 3 Nisan 1942 tarihli Meclis oturumunda başlayan görüşmeler, 15 Nisan 1942'de 4204 sayılı yasayla Enstitünün kurulmasıyla sonuçlandı. Kuruluş yasasına göre Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde Türk İstiklal Savaşı, İnkılaplar ve Cumhuriyet rejiminin esaslarına ilişkin araştırmalar yapılacak, bu konularla ilgili belgeler ve yayınlar toplanarak kütüphane, müze ve arşiv oluşturulacak ve yurt içinde ve dışında dersler ve konferanslar verilip yayınlar yapılarak Cumhuriyetin tanıtılmasına çalışılacaktı. Enstitünün ilk

müdürlüğüne Prof. Dr. Enver Ziya Karal getirildi. Danışma ve yönetim kurullarının saptanmasından sonra, kütüphane, arşiv ve müzeden oluşan enstitünün çalışma planını, iç talimatnamesini ve İnkılap Tarihi derslerinin içeriğini kapsayan bir yönetmelik hazırlandı. Enstitünün önemli görevlerinden biri müzede ve arşivde belge ve eşya toplamaktı. Bu amaçla, kişilere ve resmî dairelere çağrı yapılmıştı. Kurtuluş Savaşı ve İnkılap Tarihi'ne ilişkin belge ve eşya sahiplerine, bunları bağışlama veya satma, kendi ellerinde tutmak istedikleri şeyler için de sadece enstitü arşivine kopyalama olanağı sağlanmıştı. Elleri bu tür malzeme bulunan kişilere ulaşabilmek için enstitünün İlmî Danışma ve Yönetim Kurulu 5 Kasım 1942 günü yapılan ikinci toplantısında Prof. Dr. Enver Ziya Karal ve Prof. Dr. Yavuz Abadan tarafından bir bildiri hazırlanmasını ve bu bildirin yayımlanarak halktan katkıda bulunmasının istenmesini kararlaştırdı. Radyo, büyük günlük gazeteler ve yerel gazetelerde yayınlanan bu bildiriyle, herkes elinde bulunan belge ve materyali enstitüye bağışlamaya veya İlmî Danışma Kurulunun saptayacağı değer karşılığı satmaya veya adlarına saklanmak üzere enstitüye devretmeye çağrıldı. Bu yöndeki çalışmalar kısa bir zaman içinde önemli miktarda ve nitelikte malzemenin enstitüye gelmesini sağladı. Enstitü Ocak 1944'te müze, Mart'ta da arşiv ve kütüphanenin yeni kazançlarını içeren düzenli bültenler yayımlamaya başladı. Kuruluşunu izleyen ilk on yıl içinde enstitüde devrim tarihi ile ilgili 127 gazete ve dergi, Kurtuluş Savaşı'na ait 15 gazete koleksiyonu, kütüphanede 2.600 kitap, 2.800 fotoğraf, 5.000 fotoğraf camı ve 500 kadar film toplanmıştı. Bunlara Mustafa Kemal'in Sivas'ta kullandığı masa ve döner koltuk, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 23 Nisan 1920 günü kapısına asılan bayrak, Şeyh Sait'e ait heybe, tespah gibi malzemeler de eklenmişti. Arşiv kısmında ise 30 bin kadar belge toplanmıştı. Arşiv, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Dönemi'nin önde gelen asker ve devlet adamlarının bağışladıkları evraklarla birlikte zaman içinde zenginleşti. Bu belgeler kullanılarak Enstitü, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* örneğinde olduğu üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu aydınlatmaya yönelik önemli yayınların ortaya çıkmasını sağladı.

Nesim ŞEKER

KAYNAKÇA

AKGÜN, Seçil, ŞEKER, Nesim, "Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü ve Cumhuriyet Tarihi Öğretimi İçindeki Yeri 1942-1980", **Bilanço 1923-1998** içinde, Der. Zeynep Rona, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s.225-234.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, "İnkılâp Kürsülerinde İnkılap İlmileşmelidir", **Kadro**, III, 28, 1934, s.5-13.

İlk İnkılâp Tarihi Ders Notları, Haz. Oktay Aslanapa, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1997.

İNAN, Afet, "Türk Tarih Kurumu 40 Yaşında", **Bellekten**, XXXV, 140, 1971, s.519-529.

22/07/2024 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankara-universitesi-turk-inkilap-tarihi-enstitusu/?pdf=3843> adresinden erişilmiştir